

טומאה בלועה (חולין ע-עב)

גליון 502

בדף עא. אמר רבה כשם שטומאה בלועה אינה מטמאה כך טהרה בלועה אינה מיטמאה. טומאה בלועה מנלן, דכתיב והאוכל מנבלתה יכבס בגדיו מי לא עסקין דאכל סמוך לשקיעת החמה וקאמר רחמנא טהור. מבואר בגמ' דטומאה בלועה אינה מטמאה, והמקור לדין זה הוא הפסוק והאוכל מנבלתה, שלמרות שיש בשר נבילה במעיו שעדיין לא התעכל אינו מטמא אותו. וביאר רש"י (בד"ה מי לא עסקין) והא ליכא למימר דטעמיה משום דמגע בית הסתרים לא מטמא, ותוכו של אדם בית הסתרים הוא דא"כ תטמאנו במשא וכו' אלא לאו ש"מ בליעה מעכבתה מלטמא.

ועוד מבואר בהמשך הגמ' (בסוף עא:) דהחידוש של רבה הוא שאפילו בבלע שתי טבעות אחת טמאה ואחת טהורה, דלא מטמא לה טמאה לטהורה.

ופירש"י דאי ממתניתין דקתני בלע טבעת טמאה טובל ואוכל דמשמע לא מטמא לאדם, הוה אמינא טעמא לאו משום בליעה הוא אלא משום דמגע בית הסתרים לאו מגע הוא וכו' וגבי טבעת ליכא למימר תטמא את האדם במשא שאין משא אלא למי שהטומאה יוצאה ממנו כגון מת וכו' אבל טמא מת וכו' אין לו משא וכו' אבל טבעת בטבעת לאו בית הסתרים שייך בהו אע"פ שנטמנו באדם הרי הן כמונחין בתיבה וליטמו, אשמועינן רבה דטעמא דמתניתין משום בלוע היא ואפילו חברתה לא מטמא.

ואח"כ מקשה הגמ' (ריש דף עב.) והא עובר וחיה דכשתי טבעות דמו וקא מטמא לה עובר לחיה, דמבואר במשנה בדף עא. שהאשה שמת ולדה במעיה ופשטה חיה את ידה בפנים ונגעה בו החיה טמאה. ומתרצת הגמ' דטומאה זו אינה אלא מדרבנן.

ועוד מבואר בגמ' דאליבא דרבי עקיבא עובר במעי אשה טמא, ופירש"י דר"ע ס"ל דטומאה בלועה מטמאת, ולשיטתו הטומאה מדאורייתא אבל לר' ישמעאל אינו אלא מדרבנן דבברייתא דרש ר' ישמעאל מהפסוק וכל אשר יגע על פני השדה להוציא עובר במעי אשה, ומכאן שטומאה בלועה אינה מטמאת. ור"ע ס"ל דטומאה בלועה כן מטמאת והפסוק על פני השדה בא לרבות גולל ודופק.

וכן כתב רש"י לעיל בדף ע: (בד"ה ק"ו) דלר"ע טומאה בלועה מטמאת.

יוצא מהסוגיא שיש שני פסוקים לדין של טומאה בלועה אינה מטמאת. ולפי רש"י ר"ע חולק וס"ל שהיא מטמאת. וצ"ב למה צריכים שני פסוקים לדין אחד.

בתוס' (בד"ה גזירה שמא יוציא ולד ראשו וכו') נקטו דאליבא דר' ישמעאל צריך שיוציא העובר ראשו כדי שייחשב ילוד ורק אז מטמא. ולפי"ז נחא הא דדריש מעל פני השדה דתיפול"ל שאינו מטמא משום טומאה בלועה, דאם הוציא ידו למרות שהיד אינה בלועה אינה מטמאת שיש גזירה כ"כ בוולד שצ"ל ילוד כדי לטמא. ונקטו התוס' שגם אליבא דר"ע אין העובר מטמא כשבלוע כולו כי גם לר"ע בלוע אינו מטמא אבל כשהוציא ידו מטמא, דכבר אינו בלוע ולא ס"ל הדרשה של ר' ישמעאל שצ"ל ילוד.

ובחי' הר"ן כתב דר"ע מודה דעובר לאשה עצמה אינו מטמא דומיא דטבעת אחת לאותו שבלעה אבל בפשטה החיה ידה ונגעה בו נטמאת דהוי דומיא דשתי טבעות דבההוא פליג ר"ע וס"ל שמטמא. ולפי"ז גם מובן הצורך בדרשה השניה של רבי ישמעאל כי מהאוכל מנבלתה נלמד רק דהטומאה הבלועה אינה מטמאת את הבולע אבל באחר שנגע בטומאה וכגון שתי טבעות הו"א שטמא קמ"ל הפסוק על פני השדה (לפי ר' ישמעאל) שגם בכה"ג אינו מטמא. וכן כתב בבעל המאור (דף כד: לדפי הרי"ף).

ובשיטת רש"י לכאורה יש ליישב דאם היה רק הפסוק של נבילה הו"א שהדין של בלוע הוא מדהוי כמעוכל כמו שמבואר ברש"י (עא. בד"ה מי לא עסקין) אבל בעובר שלא שייך עיכול הו"א דמטמא, וקמ"ל הפסוק של על פני השדה שגם עובר שאינו מעוכל אינו מטמא. ולולא הפסוק הראשון בכלל לא היו דורשים למעט

עובר. וברש"י במס' נדה מב: (בד"ה טומאה בלועה לא מטמאה) כתב דהרי היא כמי שאינה וכו'. והיינו דלאחר שנתחדש שגם עובר נחשב בלוע היסוד הוא דהוי כמי שאינו קיים בכלל.

גם בחי' הרמב"ן הקשה דאי עובר במעי אמו טומאה בלועה היא למה לי הא דדריש ר' ישמעאל אשר יגע על פני השדה להוציא עובר שבמעי אמו, תיפוק ליה משום דטומאה בלועה אינה מטמאה. ותירץ כתב רחמנא בנבילה וכתב רחמנא במת וצריכי. אי נמי אי לאו קרא הו"א עובר במעי אמו לאו טומאה בלועה היא דהיינו רביתיה וכמנח באינדרונא דמי משא"כ בשאר הטומאות שכיון שהבליעה עושה עיכול, טהורות. הרי שכתב הרמב"ן להדיא בתירוצו השני דסד"א דעובר לא הוי בלוע דבלוע הוי רק בדבר מעוכל. וא"כ י"ל שגם רש"י ס"ל כן.

ובחי' הרשב"א כתב דמנבילה ילפינן טומאה בלועה שאין סופה לצאת אלא לאחר עיכול שנפסלה מולגר ומלכלב אבל עובר שסופו לצאת לא. הרי שהוסיף להיות והעובר סופו לצאת לכן ס"ד שאין לו דין כבלוע. ולכא' תהיה נפק"מ בבלע טבעת דמצד אחד נכנס למערכת העיכול אבל מצד השני עתיד לצאת, ואם הגדר הוא דהבליעה עושה עיכול אז הטבעת טמונה אבל לפי הרשב"א היות וסופה לצאת לא נחשב אלא כעובר. בתפארת יעקב (דף עא:) כתב דהדין של והאוכל בנבלתה מלמד שבלוע אינו מטמא טומאת משא אבל מגע לא שייך בו מדהוי טומאת בית הסתרים. אבל בשתי טבעות או חיה ועובר מת הו"א דבכה"ג שיש מגע מטמא. וחידוש רבה שגם בכה"ג אינו מטמא דגם טומאת מגע אין לו וכמו שדרש ר' ישמעאל לענין עובר שאינו מטמא אפילו במגע. ור"ע שחולק ודאי מסכים שבמשא אינו מטמא מהפסוק של נבילה אלא דס"ל דלמגע לא מהני הא דבלוע ועדיין מטמא. לדבריו החידוש בעובר הוא שאינו מטמא אפילו במגע.

והנה בדין בלוע יש לדון מהו גדרו, מדוע אינו מטמא. ברש"י וברמב"ן מוזכר דהוי כמעוכל וממילא הוי כמי שאינו או שבטל לגופו. הר"ש (בסוף מקואות) אומר דבטל אגב גופו, וכן הביא באגרות משה (יו"ד ח"א סי' רל ענף ז) דבטל להגוף. מצד שני יש לומדים דהטומאה קיימת רק דיש דין מציל שמונע שלא יטמא. וכן משמע בגמ' (עא:) אדם שמציל על טומאה שבתוכו מלטמא אינו דין שמציל על טהרה שבתוכו מליטמא. וכן משמע ברמב"ם שכתב לענין טומאת אהל (פ"כ טומאת מת ה"א) דמציל בלוע, וז"ל שלשה דברים מצילין באהל המת צמיד פתיל ואהליו ובלועין וכו'. ובמקום אחר כתב הרמב"ם (פ"א טומאת מת ה"ח) נבלע הטומאה בתוך מעיו שמאחר שהגיעה לתוך בטנו אינו לא נוגע ולא נושא. משמע שהטומאה קיימת אבל אין בו מגע ומשא.

מבואר ברמב"ם שיש שני דינים בבלוע, דין מציל שאינו מטמא באהל ויש עוד דין שאין בו מגע ומשא. ובחי' הגרי"ז (בכורות כב) ביאר עפ"י דבנפתח הקבר (הרחם) כפיקה מטמא באהל אבל אינו מטמא במגע ובמשא כי מצד הדין של מציל ברגע שנפתח כבר אינו מציל אבל עדיין נחשב בלוע לגבי מגע ומשא.

וכעין זה כתב במשנת רבי אהרן (טהרות סי' לג) שיש דין הצלה ויש דין נוסף בעצם הטומאה שאינו יכול לעשות מעשה טומאה או שחסר בעצם חלות הטומאה שאין בכוחה לפעול טומאה, דחסר בה הכח לטמא. ובגרי"ז משמע שהוא טמא רק שבמצב של בלוע אינו יכול לטמא במגע או במשא.

ובזכרון שמואל (עמ' תקכא) ג"כ דייק מהרמב"ם הנ"ל שבלוע מציל באהל המת ויש עוד דין שמפקיע ממנו דין נושא דאף דבמשא לא שייך דין בית הסתרים מ"מ הדין בלוע מפקיע ממנו דין משא. והעיר דלכאורה הו' שני דינים, ובגמ' משמע דחד דינא הוא.

ובחי' רבי עקיבא איגר הקשה על הא דמבואר בגמ' (ריש עא:) דילפינן אדם שמציל על טהרה מליטמא מהא דמציל על טומאה שאינו מטמא, איך אפשר ללמוד טהרה בלועה שאינה נטמאת מטומאה בלועה שאינו מטמא דדילמא אין בו כח בעצמותה לטמא וכפרח מיניה הטומאה דמי אבל בטהרה בלועה מנין שאין לו כח לקבל טומאה. הרי שלמד שהדין של טומאה בלועה הוא בחפצא של הטומאה שכאילו פרחא.

גם הגרי"מ פיינשטיין (מובא בישורון חלק יד) כתב ברמב"ם ורש"י דיש תרי דיני, דין אחד של הצלה ודין שני של הטומאה עצמה אלא שביאר שנחלקו בגדר השני דלרש"י הוי דין בחפצא אבל לרמב"ם הטומאה עצמה קיימת אלא שאינו יכול לטמא במגע ולא במשא וכנ"ל בגרי"ז.